

TALİBAN'IN

KADINLARA KARŞI SAVAŞI

Afganistan'da insanlığa karşı işlenen bir suç
olarak toplumsal cinsiyete dayalı zulüm
[Özet ve Tavsiyeler]

International
Commission
of Jurists

AMNESTY
INTERNATIONAL

© Uluslararası Hukukçular Komisyonu

Yayın tarihi: Mart 2023

Dünyanın tüm bölgelerinden önde gelen 60 hakim ve avukattan oluşan Uluslararası Hukukçular Komisyonu, benzersiz hukuki uzmanlığını ulusal ve uluslararası adalet sistemlerini geliştirmek ve güçlendirmek amacıyla kullanarak Hukukun Üstünlüğü yoluyla insan haklarını teşvik eder ve korur. 1952’de kurulan ve beş kıtada faaliyet gösteren Uluslararası Hukukçular Komisyonu uluslararası insan hakları ve uluslararası insancıl hukukun ileriye dönük geliştirilmesini ve etkili bir biçimde uygulanmasını sağlamayı; medeni, kültürel, ekonomik, siyasi ve sosyal hakların hayata geçirilmesini tesis etmeyi; güçler ayrılığını korumayı ve yargının ve hukuk mesleğinin bağımsızlığını güvence altına almayı hedeflemektedir.

Uluslararası Af Örgütü, herkesin içindeki insanlığı harekete geçiren ve hepimizin insan haklarından yararlanabilmesi için değişim kampanyaları yürüten 10 milyon kişilik bir harekettir. Vizyonumuz, iktidardakilerin sözlerini tuttuğu, uluslararası hukuka saygı duyduğu ve hesap verdiği bir dünyadır. Tüm hükümetlerden, siyasi ideolojilerden, ekonomik çıkarlardan ve dini inançlardan bağımsız ve asli gelir kaynağı üye aidatları ve bireysel bağışlar olan bir kurumuz. Dünyanın her yerindeki insanlarla dayanışma ve şefkat içinde hareket etmenin toplumlarımızı daha iyiye doğru değiştirebileceğine inanıyoruz.

İndeks: ASA 11/6789/2023

KAPAK FOTOĞRAFI:

Getty Images via Robert Nickelsberg

**HUKUKİ YAZIM
DESTEĞİ VEREN:**

İÇİNDEKİLER

1. ÖZET	4
2. TAVSİYELER	6
ULUSLARARASI CEZA MAHKEMESİ'NE, SORUMLU BM BİRİMLERİNE, AFGANİSTAN'A FİNANSMAN SAĞLAYAN ÜLKELERE VE DAHA GENİŞ ÇAPLI ULUSLARARASI TOPLUMA:	6
AFGANİSTAN'DAKİ FİİLİ (TALİBAN) YETKİLİLER(İN)E:	8

1. ÖZET

Taliban Ağustos 2021’de Kabil’in kontrolünü ele geçirdiğinde başta kadınların ve kız çocukların haklarına saygı göstereceğini taahhüt etmesine rağmen ülkede bu grubun insan haklarındaki gerileme vahim boyutlara ulaştı. Taliban, açıkça kadınların ve kız çocukların kamusal alandaki varlığını yok etmek amacıyla günden güne yeni kısıtlamalar getiriyor. Taliban politikaları kadınları ve kız çocukları yaşamlarının neredeyse her alanında daha fazla baskı altına alıyor. Kadınların ve kız çocukların anlamlı herhangi bir kamusal veya siyasi katılımı artık yasak. Kadınların serbestçe dolaşmalarına, istedikleri gibi giyinmelerine ve ilkokuldan sonra öğrenimlerine devam etmelerine izin verilmiyor, sivil toplum örgütlerinde ve Afganistan’daki BM ofislerinde çalışmak dahil çok çeşitli mesleklerden dışlanıyorlar ve siyasi bir konumda bulunmaları veya kamu görevi yapmaları engelleniyor.

Taliban’ın kadınlara ve kız çocuklara getirdiği ayrımcı kısıtlamalar, Uluslararası Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi; Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi; Kadınlara Yönelik Her Türde Şiddetin Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Sözleşme ve Çocuk Hakları Sözleşmesi dahil olmak üzere Afganistan’ın taraf olduğu birçok uluslararası sözleşmenin koruduğu insan haklarını ihlal etmektedir.

Ayrıca, Taliban fiili yetkilileri bu politikalara karşı direnişe de korkutma, zulüm ve şiddetle karşılık verdi. Protestolara katılan kadınlar keyfi gözaltı, zorla kaybetme, işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı veya alçaltıcı muamele ya da cezaya maruz bırakıldı. Taliban’ın daha önce yürürlükte olan, toplumsal cinsiyete dayalı şiddetten kurtulanlara yönelik kurumsal destek mekanizmalarına son verme kararı, kadınlar ve kız çocuklar için mevcut korumaları fiilen ortadan kaldırdı.

Taliban uluslararası toplumda ülkenin meşru hükümeti olarak kabul görmese de Afganistan topraklarını fiilen kontrol etmekte ve önceki hükümetin yapılarını, ofislerini ve personelini (personelin bir kısmı görevden alınmış veya Taliban korkusu nedeniyle işi bırakmış olsa da) ele geçirmiş durumda. Bu durum Taliban’ın, ülke genelinde kadınları ve kız çocukları olumsuz etkileyen baskıcı politikaları sistematik ve yaygın bir şekilde uygulamasını mümkün kıldı.

Taliban fiili yetkililerinin uyguladığı politikalar, eğitim ve çalışma hakkı; dolaşım, ifade, örgütlenme ve barışçıl toplanma özgürlüğü hakları; eşitlik hakkı ve ayrımcılık yasağı dahil olmak üzere insan haklarını çok büyük oranda sınırlandırdı. Taliban’ın kadın protestoculara yaklaşımı bir dizi hakkı ihlal etmektedir: Bazı durumlarda işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı ve ayrımcı muameleyle maruz kalmama hakkı, kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı ve zorla kaybetme yasağı buna dahildir.

İlaveten, Taliban’ın kadınlara getirdiği, uzun mesafe yolculuklarda *mahrem* (erkek refakatçi) ile seyahat etme zorunluluğu, kadınların gerekli olmadıkça evde kalması gerektiği yönündeki kararname ve katı giyim kuralları kadınların dolaşım özgürlüğünü ve kamusal alanda ne giyeceklerini seçme özgürlüğünü ihlal ediyor.

Afganistan’da özel olarak kadınlara getirilen kısıtlamalar Taliban fiili yetkililerinin yönetim kademesinde çıkarttığı yönergeler, kararlar ve hükümlerden kaynaklanmaktadır. Bu politikalar hapis cezası, işkence ve diğer türde kötü muamelelerin sistematik kullanımını ve zorla kaybetmeyi içeren bir dizi baskıcı uygulama aracılığıyla hayata geçiriliyor. Bu uygulamalar polis faaliyetlerine ve gözaltı merkezleri gibi umumi tesislere ayrılan yapılar dahil olmak üzere önceki hükümetin güvenlik aygıtını kullanan Taliban yetkilileri tarafından gerçekleştiriliyor. Taliban, barışçıl protestolara katılan kadınları ve kız çocukları keyfi olarak gözaltına almak, tutuklamak ve bazı vakalarda zorla kaybetmek yoluyla devamlı hedef aldı. Kadınlar alıkonuldukları sürede işkence ve diğer türde kötü muameleyle maruz bırakıldı ve “itirafı” veya bir daha protestolara katılmamaya söz verdiklerini beyan eden belgeleri imzalamaya zorlandı.

Bu raporda açıklandığı üzere, kapsamlı kanıtlar, bu korkunç insan hakları ihlallerinin, insanlığa karşı işlenen bir suç olarak toplumsal cinsiyete dayalı zulüm kapsamına girebileceğine işaret etmektedir. Sözde “ahlak

suçları” isnat edilen veya barışçıl protestolara katıldıkları ya da başkaca bir biçimde insan haklarını kullandıkları gerekçesiyle suçlanan kadınları ve kız çocukları hedef alan keyfi gözaltı ve alıkoyma, işkence ve diğer türde kötü muamele fiilleri, insanlığa karşı işlenen hapsedme, zorla kaybetme ve işkence suçları da teşkil edebilir.

Bu rapor, Ağustos 2021 ile Ocak 2023 arası dönemi kapsamaktadır ve tespitlerini Uluslararası Af Örgütü, sivil toplum örgütleri ve BM makamlarının da aralarında bulunduğu güvenilir kaynaklarca toplanan ve gitgide artan kanıtlara dayandırmaktadır. Ayrıca rapor, Afganistan’daki zulümden kaçan kadınların ve kız çocukların neden uluslararası korumaya ihtiyaç duyan mülteciler varsayımıyla değerlendirilmesi gerektiğine ilişkin hukuki bir değerlendirme sunmaktadır.

2. TAVSİYELER

ULUSLARARASI CEZA MAHKEMESİ'NE, SORUMLU BM BİRİMLERİNE, AFGANİSTAN'A FİNANSMAN SAĞLAYAN ÜLKELERE VE DAHA GENİŞ ÇAPLI ULUSLARARASI TOPLUMA:

Bu bağlamda, Uluslararası Hukukçular Komisyonu ve Uluslararası Af Örgütü aşağıdaki adımları tavsiye etmektedir:

- Afganistan'a komşu olanlar da dahil olmak üzere devletler, ayrı ayrı ve toplu olarak, Afganistan dışına çıktıklarında Taliban liderliği ve Taliban'ın kadınlara ve kız çocuklara yönelik, uluslararası hukuk uyarınca suç kapsamına giren ayrımcı politikalarından sorumlu olan diğer kişiler hakkında evrensel yargı yetkisi veya benzeri sınır ötesi yargı yetkisini etkili bir biçimde kullanmalıdır. Bu adım, Taliban liderleri ve üyelerine, kadınlara ve kız çocuklara yönelik ayrımcı politikalara müsamaha gösterilmediği ve hiçbir zaman da gösterilmeyeceği yönünde net bir mesaj iletmelidir.
- Afganistan'daki vahim durum ve kadınları ve kız çocukları etkileyen suçlar, adalet ve hesap verebilirlik zeminini kurmak adına kapsamlı, bağımsız ve etkili soruşturmalar içeren kararlı bir müdahaleyi zorunlu kılıyor. Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin (UCM) Afganistan'daki duruma dair soruşturmasının kaldığı yerden devam etmesi ve Afganistan'da insan haklarının durumuna ilişkin BM Özel Raportörü'nün görev süresinin devam etmesi doğru yönde adımlardır; ancak özellikle Taliban yönetimi altında insan hakları ihlal edilen kadınlar ve kız çocuklar için hesap verebilirliği sağlamak adına daha fazla çaba gösterilmesi gerekiyor.
- UCM Savcılığı, Toplumsal Cinsiyete Dayalı Zulüm Hakkında Politika ve Çocuk Politikası'na uygun olarak, soruşturma ve kovuşturmalarının, Taliban'ın kadınlara ve çocuklara karşı işlediği savunulan suçlarla ilgili vakaları ve olayları eksiksiz şekilde kapsamasını sağlamalıdır.
- Uluslararası hukuka göre bir suçta sorumluluk taşıdığı konusunda hakkında açık kanıtlar bulunan Taliban üyelerinin başka bir ülkenin yetki sınırları dahilinde

olması halinde o ülke cezai yargı yetkisini kullanmalı, tarafsız ve kapsamlı bir soruşturma yapmalıdır. Amaç, ulusal mahkemeler aracılığıyla ya da o kişiyi uluslararası ceza mahkemesine veya uluslararası bir mahkemeye iade etmek yoluyla şüpheli failleri adalet önüne çıkartmaktır.

- Devletler, uluslararası örgütler ve sivil toplum örgütleri, kadınlara ve kız çocuklara karşı işlenen suçlar dahil olmak üzere Taliban'ın iktidarı ele geçirdiği tarihten bu yana işlediği uluslararası hukuk suçlarını soruşturmak ve yargılamak amacıyla evrensel ve diğer sınır ötesi yargı yetkisinin kullanılmasını teşvik etmeli ve desteklemelidir.
- BM İnsan Hakları Konseyi, Ekim 2023'teki 54. olağan toplantısında Afganistan'da insan haklarının durumuna ilişkin BM Özel Raportörü'nün görev süresini uzatmalı ve ülkedeki insan hakları durumunun incelenmesini sürdürmek için gerektiğinde ek kaynakları sağlamalıdır.
- Afganistan'da insan haklarının durumuna ilişkin BM Özel Raportörü ile kadınlara ve kız çocuklara yönelik ayrımcılık hakkında Çalışma Grubu'nun Afganistan'daki kadınların ve kız çocukların durumuyla ilgili yakın zamanda yayımlanması beklenen ortak raporu, toplumsal cinsiyete dayalı şiddetle karşı karşıya olan kadınlar için etkili çözüm ve tazminat dahil adalete erişim koşullarını ve fiili Taliban yönetiminde çocuk yaşta ve erken evliliklerin gidişatını kapsamalıdır.
- BM İnsan Hakları Konseyi 53. oturumunda, Afganistan'da kadınların ve kız çocukların durumuna ilişkin oluşturulması beklenen genişletilmiş interaktif diyalog çerçevesinde Afganistan'daki -insanlığa karşı işlenen bir suç olan- toplumsal cinsiyete dayalı zulüm ve insanlığa karşı işlenen diğer ilgili suçlara müdahale etme seçeneklerini değerlendirmelidir.
- BM İnsan Hakları Konseyi, Afganistan'la ilgili olarak, uluslararası hukuk suçları ve diğer ciddi insan hakları ihlallerini soruşturma ve gelecekteki kovuşturmalar dahil hesap sorma çabalarını desteklemek amacıyla kanıt toplama ve saklama yetkisine sahip bağımsız bir uluslararası hesap verebilirlik mekanizması kurmalıdır.
- Birleşmiş Milletler Afganistan Yardım Misyonu (UNAMA), 2679 Sayılı BM Güvelik Konseyi Kararı doğrultusunda, kadınların ve kız çocukların insan haklarının korunmasıyla bağlantılı faaliyetleri dahil olmak üzere görevini eksiksiz yerine getirmelidir. BM Ülke Ekibi ve BM İnsani Yardım Ülke Ekibi veri toplama ve kamuya açık raporlama çalışmalarında UNAMA desteğiyle, Afganistan'daki zorla ve çocuk yaşta evlilikler dahil toplumsal cinsiyete dayalı şiddet krizini özellikle vurgulayarak, Taliban'ın ülkedeki toplumsal cinsiyet temelli şiddete karşı koruma ve bu türde şiddetten hesap sorulmasını sağlamaya ilişkin yasal yolları ortadan kaldırmasının etkilerine dikkat çekmelidir.
- Devletler, Afganistan'dan kaçan tüm Afgan kadınları ve kız çocukları, cinsiyetleri ve toplumsal cinsiyetleri nedeniyle **zulme maruz kalma risklerinden** ötürü 1951 Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin BM Sözleşmesi uyarınca *ilk intiba üzerine* mülteci olarak değerlendirmelidir.

- Devletler, daha önce sığınma başvuruları reddedilen veya koruma statüleri yenilenmeyen Afgan kadınların ve kız çocukların dosyalarını resen yeniden açmalı ve yeniden değerlendirmelidir.

AFGANİSTAN'DAKİ FİİLİ (TALİBAN) YETKİLİLER(İN)E:

- Fiili yetkililer, kadınların ve kız çocukların ayrımcılıktan muaf olma ve eşit korunma; ifade, örgütlenme, din ve barışçıl toplanma özgürlüğü, mahremiyet ve kamusal katılım hakları dahil tüm insan haklarını gözetmeli, korumalı, geliştirmeli ve gereğini yerine getirmelidir.
- Fiili yetkililer, Taliban üyelerinin ihlal ettiği çalışma, serbest dolaşım, siyasi katılım ve diğer insan haklarını güvence altına almak üzere aşağıdakilerle sınırlı olmamak kaydıyla acilen:
 - barışçıl gösterilere ve protestolara izin vermeli,
 - insan hakları savunucuları, aktivistler ve gazetecilere karşı şiddete son vermeli,
 - kadınlara ve kız çocuklara getirilen dolaşım kısıtlamalarını kaldırmalı,
 - kamu kurumlarında ve diğer sektörlerde çalışan kadınların işe dönmesine izin vermelidir.
- Fiili yetkililer kadınların ve kız çocukların eğitim hakkına saygı göstermelidir. Bu bağlamda özellikle;
 - kız çocukların ilkokuldan sonra öğrenime devam etme yasağını kaldırmalı,
 - kadınlara ve kız çocuklara sunulan eğitim fırsatlarının erkeklere ve erkek çocuklara sunulanlarla eşit olmasını sağlamak için çalışmalıdırlar.
- Fiili yetkililer, Taliban üyeleri ve yetkililerinin şüpheli konumda olduğu vakalar dahil tüm erken ve zorla evlilik iddialarını bağımsız, şeffaf ve tarafsız bir biçimde soruşturmalıdır. Cezai sorumluluk şüphesi taşıyan kişiler adil yargılanmak üzere olağan hukuk mahkemelerinde adalete teslim edilmelidir.
- Fiili yetkililer aynı zamanda insan hakları hukuku ve standartları kapsamında, kadınlara ve kız çocuklara yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti önleme, cezalandırma, tazmin etme ve kadınları ve kız çocukları bu türde şiddete karşı koruma yükümlülükleri uyarınca, toplumsal cinsiyete dayalı şiddetle mücadele etmek adına ilgili BM birimleri ve sivil toplum örgütlerinin desteğiyle, şiddetten hayatta kalanların merkeze alındığı bir yaklaşımı benimseyen ve kadınların ve kız çocukların bağımsızlığına saygı gösteren bütüncül bir strateji geliştirmelidir.

Uluslararası Hukukçular Komisyonu

Rue des Buis 3
P.O. Box 1740
1211 Geneva 1
Switzerland
T +41 (0)22 979 38 00
F +41 (0)22 979 38 01
www.icj.org

Uluslararası Af Örgütü

Peter Benenson House, 1
Easton Street
London WC1X 0DW, UK T
+44 (0)20 7413 5500
www.amnesty.org